

VICTOR BABEȘ ȘI ȘTIINȚA GERMANĂ

I. Spielmann

Numele savantului român *Victor Babeș* (1854—1926) este de mult unanim consacrat între clasicii bacteriologiei universale. Creator cu preocupări multilaterale, *Babeș* este împreună cu *A. V. Cornil* autorul primei lucrări de sinteză sistematică asupra tinerei științe a bacteriologiei. El se impune printr-o concepție patologică originală de sinteză între microbiologie și anato-mo-patologie. În cele 1.300 de lucrări științifice, apărute atât în România, cât și peste hotare, a abordat aproape toate problemele mari ale patologiei, fiind crainicul unor idei noi; a descris peste 50 de bacterii noi, a întrevăzut pe baza antagonismului bacterian posibilitatea antibiozei. După *Pasteur* el a contribuit cel mai substanțial la elucidarea patologiei rabei. A descris un nou grup de agenți patogeni care poartă astăzi, în cinstea lui, numele de „Babesioze”. Cercetările sale cerclogice de asemenea deschid noi drumuri.

Formarea profilului spiritual al unui savant este un proces complex care presupune în mod obligator și asimilarea celor mai bune rezultate obținute de știința mondială a timpului său. *Victor Babeș* s-a adăpat îndeosebi la sursele științei germane și franceze. Pentru influența, pe care prima a exercitat-o asupra formării sale, avem mărturia sa personală. În toastul rostit la Congresul medicilor și naturaliştilor germani din 1899, *Babeș* a spus: „Educațiunea mea științifică o datoresc în mare parte spiritului german și am avut ocaziunea a aprecia importanța, mai că așa zice specificitatea sa, nu numai în timpul cât am lucrat în Franța, ci mai cu seamă în țara noastră” (1).

Dintre caracteristicile acestui „spirit german” în știință, *Babeș* aprecia îndeosebi viziunea sintetică a cercetărilor naturii, acea „concepțiune largă”.

* Lucrare prezentată la cel de al XX-lea Congres Internațional de Istoria Mediciniei, ținut în West-Berlin.

pe care o caracterizează prin cuvintele lui *Goethe*: „Natur hat weder Kern noch Schale/Alles ist sie mit einem Male“, precum și „preciziunea metodologică“, pe care a căutat să și-o însușească. „Am încercat a introduce la Facultatea de medicină din București, metodele germane în investigațiunile patologice și bacteriologice, și cred că cu aceasta am adus un bun serviciu țării mele“. (2) — declara *Babeș* în același toast.

Contactul lui *Babeș* cu știința germană a fost timpuriu și nu s-a întrerupt în tot restul vieții sale. El începe încă în anii universitari. Timp de doi ani își urmează cursurile la Viena, fiind numit totodată demonstrator la Catedra valorosului anatomist *Karl L. Langer*. Aici cunoaște *Babeș* și școala lui *K. Rokitsky*. Teoria umorală a acestuia îi va rămâne străină, în schimb ideea integrității organismului, susținută cu atâta tărie de savantul vienez, va fi unul din pilonii concepției sale patologice de mai târziu. După o perioadă petrecută ca asistent la Catedra de anatomie patologică din Budapesta (numit fiind la recomandarea lui *Langer* și *Rokitansky*), *Babeș* reușește să obțină o bursă de studii care îi va permite să se perfecționeze între anii 1883—1885 în Germania și Franța.

Iată-l deci petrecind doi ani în Germania alături de profesorii *Bollinger* și *Ziemssen* la München. *Arnold* la Heidelberg. *Recklinghausen* și *Waldeyer* la Strassburg, alături de patologi germani de vază care au contribuit fiecare la rindul său la profilarea concepției sale medicale. Dar influența cea mai pronunțată asupra formării sale a avut-o contactul îndelungat și viu cu marii reprezentanți ai științei germane *Rudolf Virchow* și *Robert Koch*. Mărturisirile sale personale atestă acest fapt. „Am avut fericirea — va scrie el la moartea lui *Virchow* — de a lucra timp de doi ani în Institutul lui *Virchow*, unde maestrul îmi încredinșase conducerea laboratorului de bacteriologie. Era tocmai pe vremea marilor descoperiri ale lui *Koch* și lucrasem în mod periodic, aproape un an de zile, atât în laboratorul lui *Koch*, cit și în laboratorul lui *Virchow*, situate unul în fața altuia“ (3).

Puternica personalitate de om și de savant a fondatorului patologiei celulare îl impresionează deopotrivă. Îl copleșea curajul civic al savantului care manifesta în probleme de medicină socială „vederi care nu se potriveau cu vederile puternicilor zilei“. enciclopedismul său. „admirabila tehnică personală“ a marelui *Virchow*. Dar ochiului său ager și critic nu-i scapă nici faptul că în jurul genialului savant roiesc unii discipoli dogmatici „care devin niște credincioși, care urmară orbește autoritatea lui *Virchow*“ (4) *Babeș* concepe în mod cu totul diferit legătura dintre savant și elevii săi. El refuză totdeauna să se incline în fața unor păreri de dragul autorității oarbe. Pentru el știința nu este un proces închis, ci ceva în continuă devenire. El credea, la fel ca bacteriologul englez *R. Louwell*, că cercetarea științifică nu poate fi considerată niciodată terminată, iar gloria unei descoperiri într-adevăr mari constă în a pregăti terenul pentru una și mai mare, umbrindu-se astfel, mai devreme sau mai târziu, pe sine însuși.

Tinărul savant și-a însușit tot ceea ce școala virchowiană a adus într-adevăr prețios și nou în știință. Dar el nu s-a oprit la granițele patologiei celulare, ci a integrat bacteriologia în patologie, dind o viziune unitară asupra patomorfologiei procesului infectios. Acesta va fi spiritul în care își va scrie în 1885, deci la scurt timp după plecarea sa din Berlin (împreună cu *A. V. Cornil*) și renumita sa monografie despre bacterii. De pe această poziție va infrunta el ostilitatea lui *Virchow* față de tinăra bacteriologie, căci „afirmatia celor dinții bacteriologi, că microbul este totul și că puterea organismului nu joacă nici un rol în belile infecțioase“ (5), a provocat viile proteste ale lui *Virchow*.

Savantul român recunoaște justetea criticilor aduse de *Virchow* unor concluzii unilaterale ale primilor bacteriologi, dar în același timp îl contra-

zice cu succes pe savantul german în păreri sale minimalizante privind rolul patogen al bacteriilor. Iată cum relatează *Victor Babeș* istoricul acestor confruntări științifice: „Din discuțiile multiple pe care le-am avut cu *Virchow*, am fost condus la o scrupulozitate mai mare în judecarea rezultatelor obținute, iar pe de altă parte lucrările mele bacteriologice au contribuit, precum a recunoscut și *Virchow*, în discuțiile care au urmat mai cu seamă asupra holerei, a-l convinge despre rolul microbilor în producerea bolilor. Neapărat nu puteam să-l conving despre rolul tuturor microbilor reputați ca patogeni de la 1883—84” (6). Diferența de păreri nu l-a îndepărtat pe *Virchow* de *Babeș*, din contră a trezit în el stima și considerația față de tânărul savant. *Babeș* este acela care ne relatează că tot timpul cit a lucrat cu *Virchow*, acesta s-a comportat față de el ca un părinte și i-a propus chiar să ocupe o catedră la o universitate germană și în acest scop i-a dat o recomandare; acest fapt trebuie considerat ca foarte măgulitor, dat fiind exigența maximă cu care *Virchow* judeca oamenii. „Abia cunosc vreun savant tânăr — scria *Virchow* — care s-ar putea compara cu doctorul *Babeș* în ceea ce privește sirguința permanentă, dibăcia și prevederea în experimentațiune, mai cu seamă însă care s-ar putea compara cu dînsul, în ceea ce privește fidelitatea și înștiințozitatea în lucrările sale științifice” (7).

Raporturile între cei doi savanți au rămas intime și în deceniile următoare. Savantul român publică cu predilecție lucrările sale cele mai valoroase în „*Virchows Archiv*”. *Virchow* a cunoscut strădaniile lui *Babeș* de a crea un institut modern la București și cînd Institutul de patologie și bacteriologie a luat naștere, după cum ne relatează *Babeș*, *Virchow* a acordat o înaltă apreciere muncii științifice și organizării acestui institut în care vedea traducerea în viață a unor idei îndrăgite de el și anume că „învățămîntul științelor patologice trebuie să fie totodată morfologic și biologic” (8).

Meritele științifice ale institutului de patologie și bacteriologie, fondat de *Babeș*, au fost scoase în evidență cu tărie și de cunoscuții clinicieni germani prof. *Nothnagel* și *F. Leyden*. Primul aprecia îndeosebi laboratorul de bacteriologie al institutului „ca ceva absolut necesar în conformitate cu evoluția actuală a științei medicale” (9).

Ce privește raporturile lui *Babeș* cu *Robert Koch*, știm din mărturia proprie a lui *Babeș* că a lucrat timp de un an alături de fondatorul școlii germane de bacteriologie, profitînd din plin de această colaborare. Dar despre confruntarea inevitabilă a părerilor lor științifice avem doar mărturii indirecte, căci chiar în acea perioadă *Babeș* n-a mai împărtășit unele păreri fixe ale lui *Koch*, privind invariabilitatea morfologică și biologică a microorganismelor. Mărturie fac lucrările sale, publicate în 1883 despre asociațiunile microbiene, precum și tratatul său de bacteriologie, scris la scurt timp după plecarea din Berlin. O referire personală la confruntările științifice avute cu *Koch* apare într-o conferință a lui *Babeș*, ținută la București în 1909. Scoțînd în evidență marile merite ale lui *Pasteur* și *Koch* în fondarea bacteriologiei ca știință, *Babeș* insistă totodată asupra faptului că unele din concepțiile lor inițiale purtau în ele pericolul schematismului și exclusivismului. De aceea se impunea o nouă concepție mai largă, la elaborarea căreia a contribuit din plin și savantul român care — așa cum relatează și el — s-a luptat chiar cu întemeietorii bacteriologiei științifice, „care tot mereu insistau asupra invariabilității formei și manifestațiunilor microbului și asupra specificității exclusive a microbului în producerea bolilor” (10).

Legăturile lui *Babeș* cu *Koch* au continuat și după plecarea sa din Berlin. El a colaborat intens la „*Zeitschrift für Hygiene und Infektionskrankheiten*”, redactată de *Koch*. Activitatea științifică a celor doi savanți s-a împletit de multe ori. Ajunge dacă amintim faptul că tocmai *Babeș* a demon-

strat că tuberculina lui Koch dă reacții nespecifice în lepră (fapt confirmat mai târziu de Koch și Möller). Babeș a clarificat multilateral morfologia și variabilitatea bacilului holerei, descoperit de Koch.

Legăturile intense ale lui Victor Babeș cu știința germană reies din simpla scoatere în evidență a faptului că el a publicat mai mult de 140 din lucrările sale științifice în marile reviste germane (afară de cele amintite în „Zentralblatt für Bakteriologie“, „Zentralblatt für Hygiene“ etc.). Prețuirea deosebită de care se bucura Babeș în cercurile științifice germane reiese și din faptul că el a fost colaboratorul și autorul unor tratate și manuale de înaltă valoare științifică, de ex.: „Atlas der pathologischen Histologie des Nervensystems“ (împreună cu Bloch), Nothnagel: „Spezielle Pathologie und Therapie“, Kolle și Wasserman: „Handbuch des pathogenen Mikroorganismus“. la editura Karger din Berlin a apărut marea monografie a lui Babeș despre lepră etc.

Adăpîndu-se atît la sursele științei germane cit și la cele ale științei franceze. bacteriolog și antomo-patolog de prestigiu, Babeș a contribuit prin întreaga sa activitate la apropierea acestor școli și științe atît de despărțite la început Drept mărturie poate servi o scrisoare a marelui patolog german Ludwig Aschoff: „În toamna anului 1901 l-am întîlnit pe colegul Babeș cu ocazia vizitei sale la Institutul Pasteur din Paris. De atunci am admirat vasta sa experiență bacteriologică și tehnica sa excepțională. Colegul Babeș a știut foarte bine cum trebuie să răspîndească cu succes ideile școlii lui Pasteur printre colegii germani . . .

Cred că nu numai eu, dar și ceilalți colegi germani care se interesează de cercetările ce stau la hotarul dintre bacteriologie și anatomie patologică. am învățat foarte mult din publicațiile anuale ale Institutului bucureștean“ (11).

În lunga sa carieră științifică de aproape o jumătate de secol, perioadă de dezvoltare vertiginoasă a bacteriologiei și a medicinei în general, cînd confruntările de păreri în jurul noilor probleme contribuiau din plin la progresul științei, a fost inevitabil ca pasionatul și fecundul cercetător V. Babeș să nu aibă o serie de polemici științifice, între alții și cu unii savanți germani valoroși.

Timpul este un judecător necruțător, dar drept. El infirmă nonvaloarea și dă trîncine adevăratelor valori. La 40 de ani după moartea lui Babeș, opera sa a devenit, în tot ce are trainic, parte inalienabilă a științei mondiale.

Dar tocmai Babeș a fost acela care a accentuat la Congresul medicilor și naturaliștilor din München. „Scopul suprem al științelor este și va fi unic și internațional. Însă fiecare națiune urmează a contribui după mijloacele sale speciale la atingerea acestui scop“ (12).

Intr-adevăr, prin V. Babeș medicina românească a reușit să cîștige pentru prima dată „locul și importanța cuvenită, alături de medicina celor mai înaintate țări din acea vreme“ (Bologa, 13).

Sosit la redacție: 12 iulie 1966.

Bibliografie

1. Toastul Domnului prof. dr. V. BABEȘ . . . România Medicală, 1899, p. 464;
2. Ibidem; 3. V. BABEȘ: R. Virchow, Spitalul (1902), 643; 4. Ibidem 644; 5. Ibidem 643; 6. Ibidem 643—644; 7. Ibidem 644; 8. Ibidem 644—645; 9. Scrisoarea lui H. NOTHNAGEL către V. BABEȘ: Rumänische Revue. Wien (1889). 123—125; 10. V. BABEȘ: Concepțiuni noi asupra importanței Asociațiunii Microbiene, Analele Rem. (1921). XXXI, seria II. p. 354; 11. Scrisoarea prof. dr. L. ASCHOFF din 23 aprilie 1938, adresată directorului Instit. V. Babes din București, Colecția Catedrei de Inst. Med. din Cluj; 12. Op. cit. din România Medicală (1899), 464; 13. V. BOLOGA și colab.: Contribuții la istoria med. în R.P.R. — Ed. Med. București (1955), 93.